

УДК 343.3

Світлана СОРОКА

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
доцент кафедри міжнародного та кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент
svitlana.o.soroka@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9351-4531>

Марія КОВАЛЬ

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
доцент кафедри міжнародного та кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент
mariia.m.koval@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1830-7003>

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА

<http://doi.org/10.23939/law2024.42.184>

© Сорока С., Коваль М., 2024

Розглянуто особливості залучення спеціаліста під час огляду місця події. Зазначено, що однією з основних функцій держави є протидія злочинності, яка в усіх її проявах, напрямках та формах лежить в основі її кримінально-правової політики. Кримінально-правовим аспектом протидії злочинності насамперед є діяльність правоохоронних органів щодо виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, встановлення винних осіб у їх вчиненні, а також притягнення їх до відповідальності. Тому в кожному випадку під час вчинення кримінальних правопорушень правоохоронні органи мають своєчасно забезпечити швидке, повне та всебічне розслідування. Дотримання всіх засад кримінального провадження особливо є важливим під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Констатовано, що сьогодні науково-технічний прогрес значно просунувся вперед, тому, щоб досудове розслідування здійснювалось ефективно, а завдання кримінального провадження були виконані, потрібно використовувати найбільш сучасні досягнення різних сфер науки і техніки. Провідниками цих досягнень у кримінальному провадженні завжди були експерти, спеціалісти. Проаналізовано поняття спеціаліста за КПК України й іншими нормативно-правовими актами і зроблено висновок, що спеціальні нормативно-правові акти поняття спеціаліста дають ширше ніж КПК України. Розкрито вимоги, які ставляться до спеціаліста під час проведення огляду місця події і особливості його проведення із залученням спеціаліста.

Проаналізувавши ч. 3 ст. 237 КПК України, дійшли висновку, що участь спеціаліста під час проведення огляду місця події не є обов'язковою, тобто це має вирішити слідчий або прокурор запрошувати чи ні спеціаліста для залучення даної слідчої (розшукової) дії. Огляд місця події є найбільш інформативною слідчою (розшуковою) дією щодо вчиненого кримінального правопорушення. Слідчий, прокурор, проводячи огляд місця події без залучення спеціаліста, можуть пропустити і не виявити, а тому і не вилучити докази, які можуть мати вагоме значення для доказової бази. На нашу думку, під час кожного огляду місця події доцільно використовувати спеціальні знання, отже, участь спеціаліста має бути обов'язковою. Участь спеціаліста, в кожному разі, під час проведення даної слідчої (розшукової) дії слугуватиме підвищенню якості досудового розслідування. Тому пропонуємо ч. 3 ст. 237 КПК України викласти у такій редакції:

Ч. 3 Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді обов'язково запрошують спеціалістів.

Ключові слова: досудове розслідування; кримінальне провадження; огляд місця події; спеціаліст; слідчі (розшукові) дії.

Постановка проблеми. Однією з основних функцій держави є протидія злочинності, яка в усіх її проявах, напрямках та формах лежить в основі її кримінально-правової політики. Кримінально-правовим аспектом протидії злочинності насамперед є діяльність правоохоронних органів щодо виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, встановлення винних осіб у їх вчиненні, а також притягнення їх до відповідальності. Тому в кожному випадку під час вчинення кримінальних правопорушень правоохоронні органи мають своєчасно забезпечити швидке, повне та всебічне розслідування. Під час здійснення досудового розслідування важливу роль відіграють органи, які його здійснюють – це слідство і дізнання. Це уповноважені органи, які мають дотримуватись положень і норм кримінального процесуального законодавства, причому особлива увага надається дотриманню процесуальної форми, оскільки її недотримання може призвести до скасування прийнятих рішень. Дотримання всіх засад кримінального провадження особливо є важливим під час проведення слідчих (розшукових) дій. Тому дослідження питання про залучення спеціаліста під час огляду місця події є актуальним і своєчасним.

Аналіз дослідження проблеми. Питання щодо застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні вивчали такі науковці: Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, О. О. Зайцева, О. М. Зінін, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, Г. Г. Омелянюк, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та ін. Попри численні дослідження, окремі її аспекти все ж потребують подальшого теоретичного розгляду та наукового обґрунтування.

Мета статті – дослідити особливості залучення спеціаліста під час огляду місця події.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні науково-технічний прогрес значно просунувся вперед, тому, щоб досудове розслідування здійснювалось ефективно, а завдання кримінального провадження були виконані, необхідне використання найбільш сучасних досягнень різних сфер науки і техніки. Провідниками цих досягнень у кримінальному провадженні завжди були експерти, спеціалісти.

Відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка має спеціальні знання та навички і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [1]. Під час здійснення досудового розслідування спеціальні знання

можуть використовуватись як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. До процесуальних форм належить залучення спеціаліста для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій. До непроцесуальних форм використання спеціальних знань – проведення ревізій, надання консультації з фахівцями з питань, що потребують використання спеціальних знань і довідкової допомоги; відомчі розслідування, різні перевірки, що проводять працівники різних відомств та інспекцій (наприклад, технічного стану тощо); надання кваліфікованої допомоги в підготовці технічних засобів, виконанні трудомістких робіт; участь у проведенні оперативно-розшукових заходів тощо [2, с. 47].

Слідчі (розшукові) дії – це дії, які спрямовуються, щоб отримати (зібрати) докази або здійснити перевірку доказів, які вже отримані в конкретному кримінальному провадженні, а підставами для проведення слідчих (розшукових) дій є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети (ч. 1, 2 ст. 223 КПК України) [1]. Проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій регламентовано КПК України, проводити їх мають право прокурор, слідчий органу досудового розслідування, які і несуть відповідальність за швидке, повне та неупереджене здійснення досудового розслідування. Первинною слідчою (розшуковою) дією зазвичай є огляд місця події, вона є найбільш інформативною слідчою (розшуковою) дією щодо визначення ознак вчиненого кримінального правопорушення. Науковці під час описання цієї слідчої (розшукової) дії присвятили чимало уваги завданням, що розв'язуються під час огляду місця події. У ст. 237 КПК України конкретно зазначається мета, з якою проводиться огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних, отже, мета полягає у виявленні та фіксації відомостей щодо обставин вчинення конкретного кримінального правопорушення. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді можуть запросити спеціаліста(ів). В органах національної поліції у ролі спеціалістів частіше залучаються працівники Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, які працюють на посадах експертів. Слідчий на місці події є головною фігурою, він проводить огляд, складає процесуальні документи, а всі учасники даної слідчої (розшукової) дії виконують його вказівки і доручення. Якщо справа є дуже складною, то керівництво оглядом місця події може взяти на себе прокурор, начальник слідчого відділу. Керівник огляду (слідчий, прокурор, начальник слідчого відділу) відповідає за його проведення, повне та всебічне та неупереджене дослідження обстановки, фіксацію ходу та результатів огляду. Порядок і підстави проведення огляду місця події, а також залучення спеціаліста під час проведення даної слідчої (розшукової) дії регламентується КПК України і іншими підзаконними нормативно-правовими актами. Наказ МВС № 1339 від 03.11.2015 року “Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події” дає ширше визначення поняття “спеціаліст” ніж КПК України, відповідно до цього наказу спеціалістами є інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а під час утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники вище зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування, а також працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які мають мати спеціальні знання, а також можуть надавати спеціальні консультації під час досудового розслідування щодо питань, які потребують спеціальних знань і навичок та залучаються як спеціалісти для того, щоб надати безпосередню технічну допомогу сторонам кримінального провадження під час досудового розслідування [3]. В цьому ж наказі зазначено вимоги, яких мають дотримуватись спеціалісти під час проведення огляду місця події, а саме перед виїздом для участі в огляді місця події спеціалісти мають отримати інформацію про подію і підготувати потрібне технічне обладнання. Відомості про спеціаліста(ів), що брали участь у проведенні огляду місця події, вносять до протоколу огляду місця події, що складає слідчий, де має бути зафіксована інформація, які саме технічні засоби фіксації були застосовані, мають бути вказані характеристики технічних засобів

фіксації, а також носіїв інформації, які застосовувались спеціалістом. Носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, також мають бути обов'язково додані до протоколу. У разі виготовлення оригіналу документа в електронній формі (його відображення) після того як огляд місця події завершено, то спеціаліст за дорученням слідчого у довільній формі має скласти письмове пояснення, яке разом з відображенням запису процесуальної дії слідчий приєднує як додатки до протоколу. Після огляду місця події залучений спеціаліст(и) має проконсультувати слідчого щодо питань, які потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносіїв; як правильно провести дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів; які питання доцільно вирішити, а також чи є потреба залучення для цього інших спеціалістів [3].

Крім того, в наказі розписано проведення огляду місця події за участю спеціаліста, так

- спеціаліст, який прибуває для участі в огляді місця події, отримує від слідчого інформацію про подію, дії учасників до його прибуття і отримує завдання, які треба виконати. В подальшому він виконує всі доручення слідчого, які стосуються його спеціальних знань;

- на початку огляду місця події слідчий разом із спеціалістом визначає межі і порядок його проведення, і спеціаліст починає здійснювати фотографування та відеозйомку місця події;

- після того як буде виявлена слідова інформація, спеціаліст визначає алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і визначає методи їх виявлення. Свої дії спеціаліст узгоджує зі слідчим і за його погодженням приступає до проведення огляду місця події;

- спеціаліст у своїх діях дотримується тактики огляду місця події, а також методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

- для повноти і всебічності спеціалісти можуть здійснювати різні види фотозйомок, застосовують наявні технічні засоби;

- про заходи, які вживав спеціаліст, та факти виявлення слідової інформації спеціаліст обов'язково інформує слідчого. В процесі огляду місця події здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення і зазначається про це у протоколі, у разі потреби надається допомога слідчому під час описування специфічних ознак (наприклад, вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, яким способом були виявлені);

- за можливості сліди мають бути вилучені разом з об'єктами-слідоносіями. За неможливості – потрібно їх сфотографувати за правилами масштабної фотозйомки та виготовити копії (відбитків та зліпків) цих слідів. Отримана слідова інформація, об'єкти-слідоносії, а також інші предмети за допомогою спеціаліста упаковуються згідно з установленими вимогами і передаються слідчому;

- спеціаліст несе відповідальність за якість і повноту виконання отриманих від слідчого доручень під час проведення огляду місця події [3].

Висновки. Огляд місця події у кожному кримінальному провадженні має свої особливості, які залежать від ступеня тяжкості кримінального правопорушення, способу, обстановки, часу його вчинення, а також інших обставин. Проте, якщо проаналізувати ч. 3 ст. 237 КПК України, де зазначено, що з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів [1], можна дійти висновку, що участь спеціаліста(ів) під час проведення огляду місця події не є обов'язковою, тобто це має вирішити слідчий або прокурор запрошувати чи ні спеціаліста(ів) для залучення даної слідчої (розшукової) дії. Як уже зазначалося, огляд місця події є найбільш інформативною слідчою (розшуковою) дією щодо вчиненого кримінального правопорушення. Слідчий, прокурор, проводячи огляд місця події без залучення спеціаліста, можуть пропустити і не виявити, а тому і не вилучити докази, які можуть мати вагоме значення для доказової бази. На нашу думку, під час кожного огляду місця події доцільно використовувати спеціальні знання, отже, участь спеціаліста має бути обов'язковою.

Участь спеціаліста, в кожному разі, під час проведення даної слідчої (розшукової) дії слугуватиме підвищення якості досудового розслідування. Тому пропонуємо ч. 3 ст. 237 КПК України викласти у такій редакції:

Ч. 3 Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді обов'язково запрошують спеціаліста(ів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кузьмичов В. С. (2008). Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монограф. / В. С. Кузьмичов, І. В. Пиріг. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 165 с.
3. Наказ МВС № 1339 від 03.11.2015 року "Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події" URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15/paran7#n7>

REFERENCES

1. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [In Ukrainian].
2. Kuzmichov, V. S. (2008). *Vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni rozkradan vantazhiv na zaliznychnomu transporti*: monohraf. / V. S. Kuzmichov, I. V. Pyrih. D.: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav; Lira LTD, 2008. 165 p. [In Ukrainian].
3. Nakaz MVS No. 1339 vid 03.11.2015 roku "*Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok zaluchennia pratsivnykiv orhaniv dosudovoho rozsliduvannia politsii ta Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy yak spetsialistiv dlia uchasti v provedenni ohliadu mistse podii*" URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15/paran7#n7> [In Ukrainian].

Дата надходження: 19.03.2024 р.

Svitlana SOROKA

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Associate Professor of the International
and Criminal Law Department,
PhD in Law, Associate Professor
svitlana.o.soroka@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9351-4531>

Maria KOVAL

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Associate Professor of the International
and Criminal Law Department,
PhD in Law, Associate Professor
mariia.m.koval@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1830-7003>

INSPECTION OF THE SCENE: FEATURES OF THE INVOLVEMENT OF A SPECIALIST

The features of involving a specialist during the examination of the scene have been considered. It is noted that one of the main functions of the state is to counter crime, which is the basis of its criminal justice policy in all its manifestations, directions, and forms. The criminal justice aspect of countering crime primarily involves the activities of law enforcement agencies in detecting and investigating criminal offenses, establishing the guilty parties in their commission, and holding them accountable. Therefore, in every case of committing criminal offenses, law enforcement agencies must ensure prompt, thorough, and comprehensive investigation. Compliance with all principles of criminal proceedings is particularly important during investigative (search) actions.

It is noted that today scientific and technological progress has significantly advanced, so in order for pre-trial investigation to be conducted effectively and for the tasks of criminal proceedings to be fulfilled, it is necessary to use the most modern achievements in various fields of science and technology. Experts and specialists have always been the leaders in these achievements in criminal proceedings. The concept of a specialist according to the Criminal Procedure Code of Ukraine and other regulatory legal acts has been analyzed, and it has been concluded that special regulatory legal acts provide a broader understanding of the concept of a specialist than the Criminal Procedure Code of Ukraine. The requirements placed on a specialist during the examination of the scene and the peculiarities of conducting it with the involvement of a specialist have been disclosed.

After analyzing Part 3 of Article 237 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, we have concluded that the participation of a specialist during the examination of the scene is not mandatory. It is up to the investigator or prosecutor to decide whether to invite a specialist for the conduct of this investigative (search) action. The examination of the scene is the most informative investigative (search) action regarding the committed criminal offense. Without the involvement of a specialist, the investigator or prosecutor conducting the examination of the scene may overlook and fail to identify evidence that could be of significant importance to the evidentiary base. In our opinion, it is advisable to utilize specialized knowledge during every examination of the scene, therefore the participation of a specialist should be mandatory. The participation of a specialist in each case during the conduct of this investigative (search) action will contribute to improving the quality of the pre-trial investigation. Therefore, we propose to amend Part 3 of Article 237 of the Criminal Procedure Code of Ukraine as follows:

Part 3: The victim, suspect, defense counsel, legal representative, and other participants in the criminal proceedings may be invited to participate in the examination. In order to obtain assistance on matters requiring specialized knowledge, the investigator and prosecutor must invite specialists to participate in the examination.

Key words: pre-trial investigation; criminal proceedings; inspection of the scene; specialist; investigative (search) actions.